

"Kremlə hesab edirlər ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin imzalanması, eləcə də Qarabağda sülhün bərqərar olması Rusiyanın regionda geosiyasi nüfuzuna ciddi zərbə vuracaq. Məhz buna görə də Moskva Azərbaycan ilə Ermənistan arasında daima toqquşmaların baş verməsinə şərait yaradır". Bu sözləri tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, Azad Vətən Partiyasının sədri Akif Nağı "Cümhuriyyət" qəzetinə Azərbaycan-Ermənistan sülh prosesində son vəziyyəti şərh edərkən bildirdi. Akif Nağı Vaşinqton və Brüssel sülh prosesində təşəbbüsləri, sülh sazişinin imzalanmasına aparan şərait, Qarabağ ermənilərinin reintegrasiyası, Şuşa Bəyannaməsinin əhəmiyyəti və Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetləri barədə fikirlərini bölüşür.

Müsahibəni təqdim edirik:

- Akif müəllim, may ayının ilk günlərindən bəri Vaşinqton, o cümlədən Brüsselin vasitəçiliyi ilə Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh danışıqları intensivləşib. İstər Vaşinqton, istərsə də Brüssel formatında hər iki tərəf sülh müqaviləsi ilə bağlı bəzi məsələlər üzərində razılığa gəlirlər. Hətta Prezident İlham Əliyev çarxında sülh danışıqlarının yüksək səviyyədə keçdiyini bildirdi. Sizin fikrinizə, bu ilin sonuna qədər Qərbin vasitəçiliyi ilə Bakı və İrəvan arasında sülh müqaviləsinin imzalanması gözlənilir?

- Bəli, son zamanlar Qərbin təşəbbüsü ilə Azərbaycan-Ermənistan sülh prosesi üzrə danışıqlar intensivləşib. Rusiya isə bu prosesdən kənar qalıb. Bu yaxımda Vaşinqtonda ABŞ - in dövlət katibi Antoni Blinkenin vasitəçiliyi ilə Azərbaycan və Ermənistan XİN rəhbərləri Ceyhun Bayramov və Ararat Mirzoyan arasında görüş keçirilib. Yaxın zamanda Brüsselə iki dövlətin rəhbərlərinin növbəti görüşü gözlənilir. Ehtimal oluna bilər ki, bu ilin sonuna qədər hər iki tərəf arasında hər hansı bir sənədin imzalanması müzakirə predmeti olsun. Düzüdü, növbəti Brüssel görüşündə xüsusən bir sənədin imzalanması gözlənilir. Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanın özü də mətbuata açıqlamasında bildirdi ki, sülh sazişi ilə bağlı hər hansı bir sənəd hazırlanmayıb. Lakin bu ilin oktyabr ayında Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Şarl Mişel, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan arasında üçtərəfli görüşün keçirilməsi nəzərdə tutulur. Bu görüşdə sülh ilə bağlı mühüm məsələlər müzakirə olunacaq. Ola bilsin ki, Fransa və Almaniyanın da dövlət rəhbərləri bu görüşə qatılacaq. Çox təəssüf ki, Ermənistan regionda sülh və sabitliyin bərqərar olunmasında maraqlı deyil. Böyük ehtimalla, İrəvan hər vaxtlə sülh prosesini pozmağa davam edəcək. Bir önəmli məsələni də diqqətinizə çatdırım. Paşinyan keçən ilin noyabr ayında belə bir bəyanat səsləndirib ki, Ermənistan sülh müqaviləsinin yox, hər hansı formada çarçivə sazişinin imzalanmasının tərəfdarıdır. Çox yaxşı bilirik ki, çarçivə sazişində mövcud vəziyyətlə bağlı, daha doğrusu regional sülhün zərurətini o qədər də ciddiyyə almayan ümumi ifadələr qeyd olunacaq. Təbii ki, bu, Azərbaycanın maraqlarına uyğun deyil. Ola bilər ki, bu ilin sonunda belə bir sənəd diqqət mərkəzinə

Akif Nağı: "Rus sülhməramlıları QARABAĞDAN ÇIXMALIDIR"

də olsun. Amma hər iki ölkə arasında bütün problemlərin həll edilməsinə yönələn yekun sülh sazişinin imzalanmasını gözləmirəm.

- Sülh danışıqlarının gətirdiyi bir zamanda Ermənistan-Azərbaycan sərhədində, habelə rus sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarəti altında olan ərazilərimizdə Azərbaycan Ordusunun mövqelərinə qarşı mütəmadi olaraq təxribatlar törədilir. Sizcə, bu təxribatlar sülh prosesini ləngitmək üçün Paşinyan hakimiyyəti tərəfindən koordinasiya olunur, yoxsa arxasında Ermənistan "beşinci kolon" xidmət edən qüvvələr dayanır?

- Ermənistanda "beşinci kolon"un bu təxribatların arxasında dayanması ilə bağlı fikirlərlə razı deyiləm. Ermənistanın Azərbaycanla sərhəd ərazilərində, eləcə də rus sülhməramlılarının məsuliyyət zonasına daxil olan bölgələrdə ordumuzun mövqelərinə qarşı təxribatların törədilməsində birbaşa Paşinyan hakimiyyəti, erməni separatçıları, həmçinin erməni lobbisi məsuliyyət daşıyır. Paşinyan və onun komandasının sülh müqaviləsindən danışıqlarına baxmayaraq, onların hamısı bir mərkəz tərəfindən idarə olunur. İstər Ermənistan hakimiyyəti, istər erməni separatçıları, istərsə də erməni lobbisi hamısı eyni mövqəyə sörgüldürülür. Belə olan halda, regionda sülh və sabitliyin bərqərar olunması qeyri-mümkün görünür. Ermənistanın dövlət rəsmiləri hesab edirlər ki, istənilən sülh müqaviləsi onların əleyhinə işləyəcək. Ermənistan təxribatları yol verməklə sülh prosesinin ləngiməsinə və vaxt udmağa çalışırlar. Xüsusilə bu məsələdə İrəvan və Moskvanın maraqları üst-üstə düşür. Rusiya da iki dövlət arasında sülh müqaviləsinin imzalanmasında maraqlı deyil. Çünki Kremlə hesab edirlər ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin imzalanması, eləcə də Qarabağda sülhün bərqərar olması Rusiyanın regionda geosiyasi nüfuzuna ciddi zərbə vuracaq. Onu da əlavə edim ki, Ermənistan vaxtı uzatmaqla müzakirələrə yeni məsələləri də daxil etməyə çalışacaq.

- Qarabağın dağılıt ərazilərində məskunlaşan ermənilərin Azərbaycan cəmiyyətinə reintegrasiyası ilə bağlı müzakirələr aparılır. Bir çoxları hesab edirlər ki, Azərbaycanın əldiyəti orqanları ilə Qarabağdakı ermənilərin nümayəndələri arasında təmas mane olan yeganə faktor rus sülhməramlılarının rəhbərliyidir. Sizcə, Moskva haqiqətəmə, Qarabağ ermənilərinin reintegrasiyasını özünün re-

gionda geosiyasi nüfuzuna təhlükə kimi görür?

- Bəli, rus sülhməramlıları ərazilərimizdə məskunlaşan ermənilərin Azərbaycan konstitusiyasına və qanunlarına uyğun yaşamasını istəmərlər. Çünki Qarabağda qeyri-stabil vəziyyətin davam etməsi, yəni azərbaycanlılar ilə ermənilər arasında toqquşmaların mütəmadi hala çevrilməsi rus sülhməramlıların bölgədə daim qalması üçün sərfəli amillərdir. Qarabağda erməni separatçıları özlərini qorumaq üçün rus sülhməramlılarına ehtiyac duyurlar. Əgər Qarabağda qarşılıqlı təmas şəraitində sülhün təmin olunmasına yönələn addımlar atılırsa, eyni zamanda bölgədə qorunmaya ehtiyacı olan erməni toplumu yoxdursa, onda rus sülhməramlılarına ehtiyac qalmayacaq. Buna görə də Moskvanın göstərişi ilə rus sülhməramlıları təmasların qurulmasına maneçilik yaradır. Sülhməramlıların rəhbərliyinin diqtəsi ilə erməni separatçıları şərtili sürür. Azərbaycan cəmiyyətinə reintegrasiya olunmağı rədd edir, öz maraqları qarşısında dialoq aparmayırlar. Onlar deyirlər ki, Azərbaycanın əldiyəti orqanları ilə dialoq rus sülhməramlılarının nəzarəti altında olan ərazilərdə keçirilməlidir. Separatçıların şərtlərini qəbul etsək, onlar başqa bir bəhanə tapmağa çalışacaqlar.

- Qarabağda sülh və sabitlik üçün rus sülhməramlılarının bölgədən çıxarılması ləbuddür?

- Münaqişənin baş verməsində, Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzündə, ölkəmizin torpaqlarının işğal altında qalmasında Rusiyanın rolu danılmazdır. Ermənistanın işğalına və təcavüzünə imkan yaradan Rusiya idi. Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. Lakin indi də Rusiya regionda sülhə imkan verəz. Çünki bu, Moskvanın regionda geosiyasi maraqlarına ziddir. Bu gün regionda sabitliyin pozulmasında Qarabağdakı rus sülhməramlıları mühüm rol oynayırlar. Biz əvvəl də rus sülhməramlılarının ərazilərimizdə yerləşməsinin əleyhinə idik. Çalışma liyiq ki, rus sülhməramlılarının ərazilərimizdə çoxması üçün münasib yollar tapan. Rus sülhməramlıları ərazilərimizi tərk etdikdən sonra digər siyasi qüvvələrin sülhməramlılarına da ehtiyac olmamalıdır. Ən azından bir və ya iki ölkənin nümayəndəliyi Qarabağda sülh və təhlükəsizliyin formalaşmasında zəminlik öhdəliyi daşıya bilər. Bunlardan biri də Türkiyə olmalıdır. Azərbaycan bu kimi məsələlərdə öz mövqeyini açıq qoymalıdır. Təbii ki, Ermənistan bu məsələlərdə zidd mövqəyə sörgüleyəcək və Azərbaycanla razılığa gəlməyəcək.

Azərbaycan Ermənistanla öz sərhəd ərazilərini qorumaq, öz qanuni ərazisi - Qarabağda nizam-intizamı və təhlükəsizliyi təmin etmək iqtidarındadır. Azərbaycan Ordusu öz gücünü hər kəsə sübut edib. Bu səbəbdən rus sülhməramlıları Qarabağdan çıxmalıdır. Amma bu, asan bir proses deyil. Şərait yetişməlidir ki, Rusiya öz qoşunlarını ərazilərimizdən tamamilə çıxartsın.

- Şuşa Bəyannaməsi ilə möhkəmlənən Azərbaycan-Türkiyə strateji müttəfiqliyi Cənubi Qafqazda sülh, əmin-amanlıq və

sabitliyin bərqərar olunmasına, o cümlədən türk dövlətlərinin bir çatır altında birləşməsinə aparan mühüm amil hesab oluna bilər?

-Şuşa Bəyannaməsi bütün türk ölkələrinin bir araya gəlməsinə imkan yaratmaqla bərabər, son yüz il ərzində türk dünyasının müttəfəklərinin arzusunu reallaşdırıb. Müasir dövrdə Türk və Turan Birliyi ideyasının məzmunu artıq dəyişib. Ötən əsrin əvvəllərində həmin ideyanın baniləri - Ziya Gökalp, Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağaoğlu və digərləri bütöv türk dünyası məfkurəsini təbliğ edirdilər. Amma indi dünyada gedən proseslər fonunda buna ehtiyac yoxdur. Bu gün türkdillil dövlətlərin sayının artırılmasına çalışmalıyıq. Yeddi türk dövləti var, onların hamısı bir çatır altında birləşib. Bununla da Turan Birliyi ideyası artıq reallaşmağa doğru gedir. Azərbaycan və Türkiyənin dövlət rəhbərləri arasında imzalanan Şuşa Bəyannaməsi də Türk Dünyası ideyasının maraqlarına cavab verir. Bu ideyanın həyata keçməsinə zəmin yaradır. Əgər bu gün Türk Dünyasına məxsus olan ölkələr bir yummur kimi birləşməyi bacarsa, iki böyük region - Cənubi Qafqaz və Orta Asiyada bir çox problemlər həll olacaq. Rusiyada xüsusi muxtariyyətə malik olan türk dövlətləri Türk Dünyası konsepsiyasında yer almalıdır.

- Azərbaycanın uğurlu və rəasional prinsiplərə əsaslanan xarici siyasəti regionda təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə nə dərəcədə müsbət təsir göstərir?

- Azərbaycan erməni işğal zamanı da rəasional və sülhpərvər xarici siyasət yürüdüdü. Hətta ATƏT-nin Minsk qrupunun vasitəçiliyi ilə keçirilən danışıqlarda Azərbaycan Qarabağdakı ermənilərə hər hansı formada statusun verilməsinə razı idi, münaqişənin sakit və dinc yolla həll edilməsinə çalışırdı. Yəni Azərbaycan o ağır illərdə də xoşniyyətli və rəasional siyasət yürüdüdü. Amma bütün bunların nəticə vermədiyini görə Azərbaycan məcburiyyət qarşısında, beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq hərbi güc yolu ilə torpaqlarını erməni işğalından azad etdi. Hazırda da Azərbaycan üstün mövqedədir. Bu şəraitdə Azərbaycan hələ Ermənistandan işğalçıların vurduğu milyardlarca ziyanə görə təzminat tələb etmir. Əslində isə İrəvandan bu təzminat tələb edilməlidir. Azərbaycan Ermənistanla münasibətlərin normalaşması üçün münasib diplomatik vasitələrdən istifadə edir.

Prezident İlham Əliyev də öz çıxışında bildirdi ki, Azərbaycan Ermənistanla sülh müqaviləsi imzalamıq niyyətindədir. Amma bununla bərabər, Azərbaycan öz ordusunu daha da gücləndirir. Əgər Ermənistanla problemlər dinc yolla həll edilməzsə, güc vasitələrinə əl atılacaq. Hələ ki, Azərbaycan mühüm məsələlərin sülh şəraitində məzamlanmasına çalışır, Ermənistanın bütün "şiltəqlərinə" dözlüm nümayiş etdirir, beynəlxalq təşkilatlar qarşısında götürdüylü öhdəliklərini layiqincə yerinə yetirir. Bu təqdirəlayiq siyasət hesab olunmalıdır. Həm xoşniyyətli siyasət yürütmək, həm lazımi güc nümayiş etdirmək Azərbaycanın regionda nüfuzunu daha da qaldıracaq.

Yunis Abdullayev